

PFAS-it avatangiisinilu allanartat allat peqqissutsimut sunniutaat pillugu paasissutissiissut

Imarisai

Paasissutissiinermi siunertaasoq	1
Avatangiisini allanartat nalinginnaasumik oqaatigalugit	1
Kalaallit Nunaanni avatangiisini allanartat	2
Avatangiisini allanartat peqqissutsimut sunniutaat	2
Saffiugassat arrortikkuminaatsut	2
Akuutissat arrortikkuminaatsut	3
Inerniliineq	4
Najoqqutarisat	5

Paasissutissiinermi siunertaasoq

Inuit ataasiakkaat kalaaliminernik nerisaqarnissamut namminneq toqqaasinnaangorlugit, kalaaliminerni avatangiisinut allanartat taakkulu kingunerisaat pillugit ilisimasani ingerlatitseqqinissaq, paasissutissiinermi matumani siunertaavoq.

Avatangiisini allanartat nalinginnaasumik oqaatigalugit

Avatangiisini allanartat, avatangiisiniittunut assigiinngitsunut, nalinginnaasumik- imal. sumiiffigisartakkaminni taama annertutigisanngitsunut taaguutaapput. Avatangiisini allanartat ilaat inuit pilersitaraat avatangiisinilu nalinginnaasumik nassaassaanatik, allalli pinngortitameereersuullutik (ass. kviksølv aamma cadmium), taakkuli inuit piliaannik annertuserujussuarsimallutik. Avatangiisini allanartat naapertuuttut kalaaliminerniittullu pingaarnertut marlungorlugit immikkoortinneqarsinnaapput; saffiugassat arrortikkuminaatsut mingutsitsisullu assigiinngitsut arlalissuit (POP = Persistent Organic Pollutants).

Saffiugassat arrortikkuminaatsut, pingaarnertut uumasut inuillu tinguini tartuinilu katersuuttartut, ilaatigut tassaapput kviksølv, cadmium aamma aqerloq. Kviksølvi peqqissutsimut ajoqusiisinnaanerpaat ilagaat. Cadmium-ip issittumi nassaassaasup annertuup, pingaarnertut pinngortitamit – ilaatigut ujaqqat ilaanneersuunissaa ilimanarpoq. Aqerloq amerlasuuneersoq mingutsitsisuvortaaq.

Siornatigut benzin aqerlumik akoqarallarmat annertuumik mingutsitseqataasimavoq, maannali benzin aqerlumik akuneqassaarpoq.

POP; inuit pilersitaannut amerlasuunut, avatangiisinut ulorianaatilinnut arrortikkuminaatsunut, taamammallu ukiuni qulikkaani arlalinni avatangiisiniissinnaasunut, ataatsimut taaguutaavoq. Taakku toqunartunut (pestacidimut) akuutissanut suliffissuarneersunut ikuallaavinneersunullu immikkoortinneqartarput. Taakku orsumi arrortartuupput, tamannalu uumasut inuillu orsuini katersuuttarnerannik kinguneqarpoq. PFAS (Per- & PolyFluorede Alkylstoffer) aamma PCB (Poly-Chlorede Biphenyler) akuutissanut suliffissuarneersunut POP-inut assersuutissaapput. PCB pingaarnertut sanaartornermi igitaneeersuvoq Kalaallit Nunaanni- pingartumillu Kalaallit Nunaata avataani eqqakkanik ikuallaavinneersuulluni.

PFAS-it, fluor-inik taaneqartartut, ilaatigut qapuk atorlugu ikuallattumik qamisaaanermi, kamippannik atisanillu imermit pitarnaveersaanermi, pinnersaatini nerisassanillu poortuutissani atorneqartarsimapput. Maanna qapummi qatserummi nerisassanullu puussatut atornissaat inerteqquataalerpoq. PFAS-it assigiinngitsut tunisassiarpassuarni sulii atorneqarput, EU-mili tamakku inerteqquataalernissaat suliniutaavoq.

Innuttaasut qanoq annertutigisumik avatangiisini allanartanit sunnerneqarnerat assigiinngilaq, kikkulli tamarmik sunnerneqangaatsiartarput. Piffissami sivisujaami uumasut avatangiisini allanartanit katersuuffigineqarsimasut neqaannik nerisimagaanni, peqqissutsip ajoquserneqarsinnaaneranut immikkut aarlerinartorsiortoqassaaq. Annertuumik timimiittoqalersimappat, ukiorpassuit qaangiunneranni aatsaat, tamatuminnga sunnerneqanngikkallarnermisuulli annertussuseqaleqqissaq. Maanna taakku timimiit anianerannik pilertornerulersitsisinnaasumik nakorsaasoqarsinnaanngilaq.

Kalaallit Nunaanni avatangiisini allanartat

Kalaallit Nunaanni kalaalimernit miluumasunit imarmiuneersut, avatangiisini allanartanut peqqissutsimut ajoqusiissunut aallaaviupput, nunarsuup ilaani sumiiffinni allani imeq aallaaviuvoq, maanili nunami tatsinit imeqarfilimmi taamaanngilaq.

Avatangiisini allanartat taakku; pingaartumik Europamit, Amarikap Avannaanit Asiamiillu, silaannaq immallu sarfai aqputigalugit, Kalaallit Nunaanni immamik mingutsitsisuupput. Kalaallit Nunaanni inuit annertunerujussuarmik piniarnermik aalisarnermillu inuussuteqarmata, tamanna nunarsuarumi sumiiffinnit allaasumik, immikkut sunniuteqarpoq. Tamanna maani nunami innuttaasut avatangiisini allanartanik peqqissutsimut sunniuteqarsinnaasunik annertunerusumik sunnerneqarnerannik kinguneqarpoq. Taakku nerisareqatigiinni annertusiartortarput, miluumasut imarmiut neqaanni, orsuini timaasalu pisataanni, aalisakkanilu (orsulinni) annerni piffissami sivisuumi katersuuttarlutik, naggataagullu nerineqarnermik inunnut pisarlutik. Kalaallit Nunaanni- pingaartumik uumasut miluumasut soorlu nannut, arferit puisillu neqaat mingutsinneqarput. Taakku aalisakkallu (orsullit) annerit nerisarisarnerat annertusiartortillugu, peqqissutsimut ajoqusiisartut timimi annertusiartussapput.

Nunaqarfimmi najugaqartuni, peqqissutsimik ajoqusiisinnaasut illoqarfinni najugaqartunit annertunerujussuupput, illoqarfinnilu- pingaartumik Kujataani, Tunumi Kitaatalu avannaani najugaqartut timaat tamakkunanga annertuumik akoqarput, Kitaatali qeqqani tamanna annikinnerusoq paasineqarpoq. Nunap immikkoortuini avatangiisini allanartat assigiinngissutaasa, nunap immikkoortuini, miluumasunut imarmiunut, annikinnerusumillu aalisakkanut annerusunut tunngatillugu nerisarisartakkat suunerat takutippaat. Kalaallit Nunaanni PFAS-it tunngaviumik annertussusaat uuttorneqartartut nalinginnaasumik qaffasipput. Ittoqqortoormiinili innuttaasuni PFAS, nunarsuup sinnerani nunat amerlanersaanut sanilliullugu tallimariaataata missaanik qaffasinnerusoq paasineqarpoq. Tamanna annertunerusumik miluumasut imarmiut angisuut soorlu nannut, arferit puisillu nerisaanerannik pingaarnertut patsiseqarpoq.

Avatangiisini allanartat peqqissutsimut sunniutaat

Avatangiisini allanartat, inuit peqqissutsimut ajoqusiisinnaasunik akulinnik nerisallit aaversinnerisigut misissorneqarsinnaapput. Naartut meeqqallu, taakkunanga sunnerneqarnissamut inersimasuniit malussajanerunikkut, immikkut sanngiiffeqarnermik arlerinartorsiortarput. Naartuunermi anaanaq aavaniit saffiugassat arortikkuminaatsut POP-illu pissarsiarineqartarput. Erninerup kingorna milutsitsineq tamakkerlugu anaanaq immua aqputigalugu taakku meeqqamut pisarput.

Saffiugassat arortikkuminaatsut

Ass. kviksvip qerlullu sianiuteqarfiit ineriartornerat sunnersinnaavaat. Sianiuteqarfinnik innarliinerit, meeqqani arriinnerusumik ilikkarsinnaanermut ineriartornermullu aarlerinaatillit immaqa navianarneraat, naartuunermi pisarpoq.

Kviksølv ataatsimut isigalugu timip/ timip pisataasa sulinerannut pitsaanngitsunik sunniuteqarpoq. Kalaallit Nunaanni ilisimatusarluni misissuinerit, naatsorsueqqissaarnermi kviksølvi diabetes-illu annikitsumik qularnaatsumilli imminnut atassuteqarnerat takutippaat. Nunani tamalaani naartusunut arnanullu ernisinnaasunut killiliussani, Kalaallit Nunaanni arnat ernisinnaasut akornanni timimi kviksølveqassutsip agguaqatigiissillugu qaffasinnerunera takutinneqarpoq.

Akuutissat arrortikkuminaatsut (POP-it)

PCB-it sianiteqarfiit ineriartornerannut annertuumik sunniuteqarnerlunnerat, hormoniliortunut, timip nappaatinut akiuussinnaassusaanut ass. akiuussutissanut qisuariarsinnaaneranut nappaatillu- soorlu diabetesip atugaaneranut sunniuteqarsorinerat tunngavissaqarpoq. Tamatuma saniatigut PCB-iit inunnit kræfteqalissutaasarnerat WHO-ip nunani tamalaani kræfti pillugu ilimatusarfianit inerniliunneqarpoq.

PFAS, inuit ataasiakkaat napparsimalersinnaanerannik annertusisitsisarpasinngilaq imal. tassangaanaq nappassutaasinnaarpasinngilaq. Taakku siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu peqqissutsimut qanoq sunniuteqarsinnaanerata ernumassutaaneruvoq. Ilisimatusarnermi paasisat, PFAS-it inersimasunilu tartukkut kræfteqalersinnaanerata aarlerinaatip annertusilarnerata imminnut attuumassuteqarsinnaanerannik, tikkuussipput. Tartukkulli kræfteqalersarnek qaqutiguukannersuuvooq, piffissamilu sivisuumi PFAS-inik aarlerinaatip annertusinissaa annikitsuinnaarpasilluni (inuit 1.000-iuppat tartumikkut kræfteqalersut pingasunik ilallutik). Tamatuma saniatigut PFAS-ip kolesterolillu qaffalaarsimanera nammeneq, inuit ataasiakkaat peqqissusaannut sunniuteqangaanngitsup imminnut atassuteqarnerat paasineqarpoq. Tamatuma saniatigut, PFAS kiilukitsumik meerartaarsinnaaneranut – annertussusaali peqqissutsimut ajornartorsutaasinnaasutut isigineqanngitsumut patsisaasinnaarpasippoq.

Meeqqani PFAS-init annertuumik sunnikkani, timip nappaatinut akiuussinnaassusaa sunnerneqarsinnaavoq, ilaatigut meeqqanut akiuussutissiinermi akiuussutissiarsinnaanerata annikillilluni- imali annertutiginngitsumik akiuussutissiinermi pitsaaliutissatut anguniagaq anguneqarani. Nappaatit akiuussutissinneqartut atugaanerata aamma annertusinngilaq. Misissuinerilli ataasiakkaat, meeqqat ilaasa annertuumik PFAS-illit nalinginnaasumik napparsimakulanerusernerat takutippaat, paasisalli taakku qularnaatsuunngillat. Meeqqat PFAS-init sunnikkat meeqqanut akiuussutissiarsinnermut najoqqutassamik nalinginnaasumik malinninnissaat innersuussutaavoq.

Tinguup toqqusaanilu qinersip, timip sulineranik nalimmassaasup, sunnerneqarsinnaanerata, kiisalu iviangikkut issukkullu kræfteqalersinnaanerata inalgarsuakkullu aseruuttoorsinnaanerata aarlerinaatip annertusinera, PFAS-inik annertuumik sunnerneqarsimanerup kingunerisinnaaneraa nalornissutaavoq.

PFAS-it avatangiisinilu allanartat allat, naartunermi anaanamiit meeqqamut ingerlateqqinneqartarput. Meeqqani arnaasa timaat annertuumik PFAS-ilinni, meeqqap inunngortup kiilukinnerulaarnerata saniatigut, kiilukitsuararsuarmik meerartaarnissamut, naartumik katatsinissamut, inortuliinissamut imal. ineriartornikkut akornuteqalernissamut aarlerinartorsiornerunissaannik upernarsaasunik nassaarfunngillat. Misissuinerit ilaat naartusuni PFAS-init sunnerneqarsimasuni, aap taqqanut naqitsinerata qaffasilarneranik tikkuussipput, naartunermilu nalinginnaasumik misissuisarnermi misissortittaraanni ernumassutissaqanngilaq.

PFAS milutsitsinermi ingerlateqqinneqartarpoq meeqqallu timaata allagisaminut qisuariartarneranut sunniuteqarsinnaalluni, PFAS-it piffissami sivisuumi meeqqanut anaananiit annertuumik PFAS-ilinnit milutsitanut sunniutaat ilisimaneqanngillat. PFAS-it avatangiisinilu allanartat allat peqqissutsimut sunniutaattut paasineqartut, allanit- soorlu inunni ataasiakkaani inuunermi atugassarititaasunit, inooriaatsimit imal. kingornuttakkanit aamma sunnerneqartarnerut, aaversinnikkut PFAS-it annertussusaat tunngavigalugu, inuup peqqissusaanut sunniuteqarsinnaaneranut aarlerinaat oqaatigineqarsinnaanngilaq. Taamaammat inunni ataasiakkaani aaversinnikkut PFAS-it annertussusaannik misissuinnissaq isumaqanngilaq. Tamatuma saniatigut ass. aap orsuata kolesterolip qaffasippallaaneranut nakorsaaneq patsisaasoq PFAS-iuppat allaappalluunniit, assigiippoq. Taamaammat ullumikkut ilisimalikkat tunngavigalugit PFAS-inut misissortinnissaq innersuussutaanngilaq.

Inerniliineq

Oqariartuut pingaernerpaaq tassaavoq nunarsuarmi PFAS-imik avatangiisinullu allanartanik allanik mingutsitsineq killilerniarlugu, nunani tamalaani siunnerfeqarluni iliuuseqarnissap pisariarqarnera. Ittoqqortoormiini innuttaasuni sumiiffinnilu allani annertussutsit qaffasissut, PFAS-inik avatangiisinullu allanartanik allanik ernumanaateqarnerpaanik, siunissami nerisareqatigiinni taama annertutigisumik katersuuttoqaqqunagu, nunat tamalaat akornanni atuinermik killiliinissamik ukkassinerunissaq nassatarisariaqarjaa. Tamatumali maannamut mingutsitsinnermut iluamik sunniunnissaanuk ukiorpassuit ingerlagallassapput.

Kalaallit Nunaanni sumiiffinni amerlasuuni tunngaviusumik nerisarineqartut tassaapput miluumasut imarmiut angisuut, taakkulu inuuniarnermi tunngavigisanuk ilaapput. Kalaalliminernut- soorlu nannup, arferup puisillu neqaannut taartissat tassaanerussapput nerisassat nereriaannangorlugit suliat, peqqissutsimut ajoqusiissinnaasunik akoqarajuttut. Kalaalimernit miluumasunik imarmiunik aalisakkanillu tunngaveqartut, orsunik peqqinnartunik immaqalu nappaatinut inooriaatsimut attuumassuteqartunut illersuutaqaataasinnaasunik akoqarput. Pualavallaalernermik inooriaatsumullu attuumassuteqartunik- soorlu diabetesimik nappaateqalernermik kinguneqarsinnaasunik orsunik sukkunillu peqqinnangitsunik annertunerusunik nunani killerni nerisat akoqarajupput. Taamaammat maanna nerisanik nereriaannarnik taarsiineq allanik peqqissutsimut ajoqusiisunik nassataqassaaq. Tamatuma saniatigut PFAS-it avatangiisinilu allanartanik allanik nerisaqarnerup aarlerinaataa, inooriaatsimut attuumassutilinnut- soorlu tupamut, imigassamut timimillu atuinnginnermut peqqissutsimut ajoqusiissinnaanerit annertunerujussuarnut nalimmassarneqarsinnaasunullu nallersuunneqartariaqarput.

Naartorisat avatangiisinut allanartanik ajoquserneqarnerusarunarmata, pingaartumik nivarsiaqqat arnallu ajornartorsiummik ukkassariaqarput. Naartorisamut avatangiisinut allanartanik sunnerneqartumut, naartulernissaq sioqqullugu ukiuni arlalinni qanoq annertutigisunik tamakkunannga akulinnik nerisimaneq apeqqutaavoq. Pingaartumik nannup neqaa (mingutsinneqarnerpaaq), arfeq puisilu pingaaruteqarput. Siuliani oqaatigineqartut, kingunerisinnaasai ssunersut qanorlu annertutiginersut annertuumik nalorninaateqarpoq. Milutsitsineq pitsaasunik illersuutasunillu amerlasuunik sunniuteqarmat, PFAS-init avatangiisinilu allanartanik allanik sunnertinnerup annertussusaa apeqqutaatinnagu, milutsitsinissaq suli siunnersuutaavoq. PFAS-it tassani annertugaluit tamanna aamma Ittoqqortoormiini innuttaasunut atuuppoq.

Naartusunut milutsitsisunullu innersuussutaasut saniatigut, ilinniagaqassuseq tunngavigalugu peqqissutsimut tunngatillugu iliuuseqartoqarnissaata tunngavissaqannginnera, erseqqissassallugu pingaaruteqarpoq. Nerisatigut pissarsiaasartut annikillisinnaanerisa saniatigut PFAS-it timimiittut annikillisinneqarsinnaanngillat. Tamatuma saniatigut, peqqissutsimut sunniutaasut; PFAS-inik, avatangiisinilu allanartanik allanik, imal. aarlerinaatit pinngoqqaatinik inooriaatsimillu patsiseqarnerisut ilisimaneqanngilaq. Taamaammat PFAS-inut tamatumunngalu takussutissamik akiuussitissanissanermut misissortinnissaq, imal. immikkut akiuussutissinneqarnissamik imal. misissortinnissamik neqeroornissaq, kingunissaqaranilu ilinniagaqassuseq tunngavigalugu naapertuutinngimmat, Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfimmi neqeroorutaanngilaq.

Kalaallit Nunaanni innuttaasut avatangiisini allanartanik ajoqusiissinnaasunik - pingaartumik miluumasut imarmiut tinguinik, tartuinik orsuinillu nerisaqarneq annikillissinnaavaat, kiisalu nunami uumasunik imal. immami uumasunik/aalisakkanik nerisareqatigiinnit minnerpaaniittunit annertunerusunik nerisaqarnikkut, peqqissutsimik ajoqusiissinnaanerit annikillissillugu. Uumasunik utoqqaavallaanngitsunik nerisaqarnikkut taakku nerisanut akuliullugit timimut pisarnerat annikillisinneqarsinnaavortaaq.

Najoqqutarisat

- [Persisterende organiske forurenere - Wikipedia, den frie encyklopædi](#)
- [Emerging chemical risks in Europe — PFAS](#)
- [https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2022/kviksoelv i groenland](https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2022/kviksoelv_i_groenland)
- [Kviksølv \(mst.dk\)](#)
- [Miljøgifte i Grønland \(mst.dk\)](#)
- [Miljøgifte - ophobes i dyr og mennesker \(mst.dk\)](#)
- [Grønland dumper 1.000 kubikmeter PCB-bombe i havet | Ingeniøren](#)
- <https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2023/PFAS/Information-om-PFAS-og-Sundhed.ashx>
- [Hvad er PFAS, og hvordan er de farlige for mit helbred? — Det Europæiske Miljøagentur \(europa.eu\)](#)
- [PFAS - Sundhedsstyrelsen](#)
- [Information-om-PFAS-og-Sundhed.ashx \(sst.dk\)](#)
- [Assessment of exposure to perfluorinated industrial substances and risk of immune suppression in Greenland and its global context: a mixed-methods study - The Lancet Planetary Health](#)
- <https://bio.au.dk/en/about-biology/news-and-events/show/artikel/alarmingly-high-pfas-levels-in-the-populations-of-greenland-the-faroe-islands-denmark-and-the-uk>
- [Amap - Arctic Monitoring & Assessment Programme https://www.amap.no/](#)

Inussiarnersumik inuulluaqqusillunga

Med venlig hilsen

Henrik L. Hansen (Nunatsinni Nakorsaaneqarfik/Landslægeembedet)

Toqq/direkte 34 51 91 henh@nanoq.gl

Louise Lohmann Faber (Nunatsinni Nakorsaaneqarfik/Landslægeembedet)

Toqq/direkte 34 51 93 lofa@nanoq.gl